

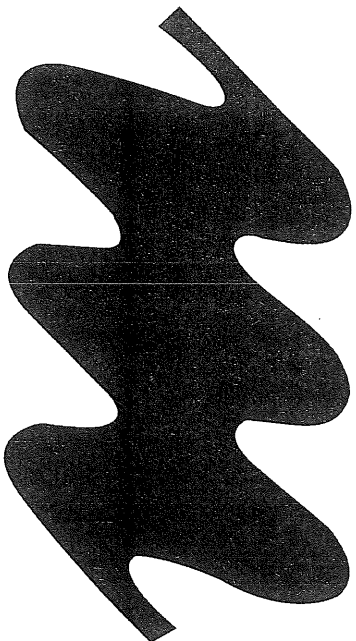
M. Ü. EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ

EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ

YIL : 2005

SAYI : 21

*Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi
21 - 23 Eylül 2005 VIII. Ulusal Psikolojik Danışma
ve Rehberlik Kongresi*

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK EĞİTİM FAKÜLTESİ

İSTANBUL

Marmara Üniversitesi
Döner Sermaye İşletmesi
Teknik Eğitim Fakültesi
Matbaa Biriminde Basılmıştır

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYIN NO : 744

ATATÜRK EĞİTİM FAKÜLTESİ YAYIN NO : 57

ISSN: 1300 - 8889

SAYI

21

2005

EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ

YIL : 2005

SAYI : 21

Sahibi : Prof.Dr. Sema Sevinç ERGEZEN

Editor : Prof.Dr. Betül AYDIN

Editor Yardımcıları

Yard.Doç.Dr. Levent DENİZ

Yard.Doç.Dr. Senai TUZCUOĞLU

Yayın Kurulu

Prof.Dr. Betül AYDIN

Prof.Dr. Sema Sevinç ERGEZEN

Prof.Dr. Hüseyin GÜMÜŞ

Prof.Dr. Ayla GÜRDAL

Prof.Dr. Muhsin HESAPÇIOĞLU

Prof.Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU

Prof.Dr. Ayla OKTAY

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ATA TÜRK EĞİTİM FAKÜLTESİ
İSTANBUL

İÇİNDEKİLER

Betül AYDIN Seval İMAMOĞLU Müge YUKAY	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÖĞRE YASANTILARI İLE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	1 - 18
Sırrı AKBABA Arzu AKTAŞ	İŞSEL MOTİVASYONUN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	19 - 42
Ferda AYSAN Diğdem N. SİYEZ Aslı UZ BAŞ	LİSE ÖĞRENCİLERİNDE GÖRÜLEN DUYGUSAL VE DAVRANISSAL PROBLEMLER İLE DENETİM ODAĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	43 - 58
Müge AKBAĞ Banu SAYINER Didem SÖZEN	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE STRES DÜZEYİ, DENETİM ODAĞI VE DEPRESYON DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR İNCELEME	59 - 74
Biröl ALVER	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ VE AKDEMİK BAŞARILARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ	75 - 88
Aysen BAKIOĞLU Sevinç GAYIK ASYALI	REHBER ÖĞRETMENLERİN BULUNDUKLARI KARİYER EVRELERİNE GÖRE OKUL YÖNETİMİNİ ALGILAYIŞLARININ NİTELİKSEL OLARAK İNCELENMESİ	89 - 110
Aysenur BÜYÜKGÖZE KAVAS	EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN ALDIKLARI MESLEKİ REHBERLİK HİZMETLERİ VE MESLEKLERİNİ DEĞİŞTİRMEK İSTEME DÜZEYLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	111 - 122
Ayhan DEMİR Selda KOYDEMİR	ÖĞRETİM ELEMANLARININ ÜNİVERSİTELERİNDE BULUNAN PDR MERKEZLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	123 - 132
Şennur GÜNEY Canan SAVRAN Umut Mert AKSOY	ERİŞKİN DİKKAT EKSİKLİĞİ HİPERAKTİVİTE OLUĞUNUN (ADULT ADD/ADHD DSM IV- BASED DIAGNOSTIC SCREENING AND RATING SCALE) DİJİTAL EŞDEĞERLİLİK, GEÇERLİLİK GÜVENİRLİK VE NORM ÇALIŞMASI	133 - 150

Mehmet GÜNDOĞDU Selam KORKMAZ Kenan KARAKUŞ	LİSE ÖĞRENCİLERİNDE RISK ALMA DAYRANIŞI	151 - 160
Gülşah KEMER Gökhan ATIK	KIRSAL VE İL MERKEZİNDE YAŞAYAN LİSE ÖĞRENCİLERİNİN UMUT DÜZEYLERİNİN AİLEDEN ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI	161 - 168
Adnan KULLAKSIZOĞLU	ALMANYA'DAKİ ÜÇÜNCÜ KUŞAK TÜRK GENÇLERİNİN ALGILADIKLARI ANNE-BABA TUTUMLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	169 - 182
Yesile OKTAN	YALNIZLIK VE ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYİNİN ERGENLERDEKİ ÖRKENİN GELİŞİMİNE ETKİSİ	183 - 192
Banu SAYINER Özcan KÖKNEL Merve Turanlı	LİSE ÖĞRENCİLERİNDE ANA-BABA TUTUMUNUN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ	193 - 212
Hikmet YAZICI Mustafa ŞAHİN	İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SİĞARA İÇEN VE İÇMEYENLERİ ALGILAMA BİÇİMLERİ	213 - 224

M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi
Yıl : 2005, Sayı 21, Sayfa : 1-18

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÖFKE YAŞANTILARI İLE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Prof. Dr. Behül AYDIN*
Uzm. Seval İMAMOĞLU*
Dr. Müge YUKAY*

ÖZET

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin öfke yaşantıları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki ve yordayıcılığın incelenmesini amaçlanmıştır. Öfke ve problem çözme becerilerinin cinsiyet, ebeveynin eğitim durumu, kardeş sayısı ve doğum sırasına göre farklılık gösterip göstermediği de incelenmiştir. 160 kız, 103 erkek olmak üzere 263 öğrenci katıldığı araştırmada Sürekli Öfke-Öfke İfade Tazir Ölçeği ve Problem Çözme Becerisi Envanteri kullanılmıştır.

Bulgular, öfke yaşantısı ile problem çözme becerileri arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Bulgulara göre sürekli öfke, problem çözme yeteneğine güven ve kişisel kontrol ile olumlu, yanasma-kaçınma boyutu ile ters ilişki içinde çıkmıştır. Sürekli öfke aynı zamanda kişisel kontrol ve problem çözme yeteneğine güveni yordamıştır. Öfke dışı ve öfke içi, problem çözme becerileri ile doğrusal ilişki içindedir. Öfke içi problem çözme yeteneğine güveni, öfke dışı da kişisel kontrolü yordamaktadır. Öfke kontrol ise problem çözme becerileri ile olumsuz ilişki gösteren ve sadece yanasma-kaçınma boyutunu yordayan bir değişken olmuştur. Demografik değişkenlerden cinsiyet, sadece problem çözme becerilerinden kaçınma boyutunda farklılık yaratırken; ebeveynin eğitim durumu ve kardeş sayısı öfke yaşantılarında ve problem çözme becerilerinde bir farklılığa neden olmamıştır. Doğum sırası, sürekli öfke, öfke dışı ve problem çözme yeteneğine güven boyutunda farklılıklar oluşturmuştur.

Anahatlar sözcükleri: Öfke, öfke ifade biçimleri, problem çözme becerileri, üniversite öğrencileri.

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ANGER EXPERIENCES AND PROBLEM SOLVING SKILLS OF UNIVERSITY STUDENTS

SUMMARY

The aim of this research is to examine the relationship between anger experiences and problem solving skills and it was also examined the predictive power of anger on problem solving skills of university students. Anger and problem solving skills were also investigated correlatively with respect to gender, educational status of parents, number of siblings/brothers and birth order. The sample of the study included 160 females, 103 males, total 263 university students from Marmara University. Data was gathered by Personal Information Sheet, State-Trait Anger Expression Inventory and Problem Solving Inventory.

The results showed that anger experience of the university students correlated with their problem solving skills. Trait anger was correlated with relying on problem solving and self-control positively but was negatively correlated with approach-avoidance. Trait anger also predicted to relying on problem solving and self-control. Anger-in and anger-out yielded relation with all problem solving skills, positively. While anger-in predicted to relying on problem solving, anger-out predicted to self-control. Anger control was correlated with all problem solving skills, negatively. It also predicted the approach-avoidance subscale. Gender had an effect on approach-avoidance subscale whereas educational status of parents, number of siblings/brothers did not yield any differences neither anger or problem solving skills. Birth order yielded a difference on trait anger, anger out and relying on problem solving skills.

Key words: Anger, anger expression styles, problem solving skills, university students.

Günlük yaşamda bireyler, engellenme ya da haksızlığa uğradıklarını düşündükleri zamanlarda normal, insani ve sağlıklı bir duygu olan öfke duygusunu yaşamaktadırlar. Genellikle sıkıntı verici bir duygu olarak tanımlanan ve bazen kontrol edilemeyen saldırganlık ve şiddet ile eşleştirilen öfke, araştırmacılar tarafından yoğunluğu hafif huzursuzluktan şiddete kadar değişen duygusal durum olarak tanımlanmakta ve süreklilik ile durumsallık açısından ele alınmaktadır (Spielberger, Jacobs, Russell & Crane, 1983).

Öfke, her insanın yaşadığı bir duygu olup, farklı nedenleri olabildiği gibi, daha önce öfke yaratan durumlar her zaman için öfke yaratılabilmektedir. En

yağın öfke nedeni engellenmedir (Berkowitz, 1990). Engellenme dışında, bireyin kashı olarak hoş olmayan bir duruma maruz kalması ve kişiliğine yönelik, benliğini tehdit eden saldırı ve davranışlar da öfkeye neden olmaktadır (Averill, 1983). Dış kaynakların yanı sıra, bireyin düşünce yapısı, olayları ve kendini algılayış şekli, mükemmeliyetçi kişilikte olması, kabul edilme ve onaylanma ihtiyacını yoğun şekilde yaşaması öfke yaşantısının oluşumunda rol oynamaktadır (Ellis, 1992; Özer, 1994).

Öfke dışı atılarak saldırgan davranışı dışavurma, içe yöneltilerek bastırma şeklinde ifade edilebildiği gibi, mantığa bürünme, inkar, bastırma ve yer değiştirme gibi savunma mekanizmalarını kullanarak da ifade edilebilmektedir. Öfkenin ifade edilmesi bir çok faktörün etkileşimine bağlı olarak öğrenilmekte, davranışa yansımaktadır. Öfke ifadesini etkileyen temel ortam ailedir. Sosyalleşme süreci içerisinde çocuk, ana-baba ve diğer aile fertlerinin davranışlarını, tutum ve tavırlarını, iletişim ve duyguların ifadesini aile ortamı ve aile içi psikolojik dinamikleri içinde gözlemlemekte, model almakta, özdeşleşmekte ve taklit etmektedir. Ailenin yol gösterici olması, öfke yaratan durumlarla karşılaşıldığında sağlıklı karar verme sürecinde, stresle başa çıkma ve problem çözme becerilerinde de etkili bir faktördür (Paltaı & Hart, 1997; Aysan, 1999).

Problem çözümü, bir amaca erişilmekte karşılaşılan güçlükleri aşabilme sürecidir. Bu süreç koşullara uymak ya da engelleri azaltmak yolu ile gerçekleştirilen kurtuluşun ve organizmayı bir iç dengeye kavuşturmanın yolunu aramayı kapsar. Bu bakımdan problem çözme, "öğrenilmesi ve elde edilmesi gereken bilgi-beceri ve kapsamlı bir yetenektir" ve sürekli geliştirilmeyi gerektirir (Sungur, 1992).

Hepner ve ark. (1987) problem çözme sürecinde kendilerini etkin problem çözücü olarak algılayanların problem çözme yeteneklerine güvendikleri, problem durumlarında kaçınmadan çok yaklaşıma duygusuna ve kişisel kontrole sahip olduklarını belirtmişlerdir. Kendilerini daha iyi problem çözücü olarak algılayanların, karar verme sürecinde diğerlerine göre daha dikkatli, ciddi ve sistematik oldukları gözlenmiştir. Buna karşın kendini problem çözme davranışında daha az etkin olarak algılayanların kullandıkları stratejilerin, daha çok dürtülerine dayalı ve kaçınma ile karakterize edilen yapısı olduğu belirtilmiştir.

Öfkeyi kontrol altına alabilme ve problem çözme becerilerinin bilimsel süreçlerle ilişkisi pek çok çalışmada ele alınmıştır (Shewchuck ve ark. 1999, Paltaı & Hart, 1997). Bilişsel gelişim yaklaşımı, toplumsal bilgi işleme süreci bağlamında problem çözme becerisi bireyin zihinsel süreçlerinden biri olarak ele alınmaktadır. Toplumsal bilgi işleme süreci, bireyin içinde bulunduğu sosyal ortamı değerlendirmesinde tüm zihinsel faaliyetin önemini vurgulayan bir

yaklaşım ifade etmektedir. Bu bireyin diğer kişileri algılayıp değerlendirilmesini, etkileşim ortamında insanları ve olayları anlamlandırması ile ilgilidir (Aydın, 1997). Bilişsel-davranışçı kurama göre problem çözüme sürecinde öncelikli olarak problemin belirlenmesi, olası çözüm önerilerinin belirlenmesi, seçeneklerin değerlendirilmesi, bir planın yapılması, kaydedilen ilerlemenin ve elde edilen sonuçların değerlendirilmesi aşamaları vardır (Shewchuck ve ark. 1999).

Ellis (1992)'ye göre öfke, bireyin düşünceleri, felsetesi ve inançlarından özellikle mantıksız inançlarından doğmaktadır. Bir anlamda öfke, biliş düzeyinde başlamaktadır. Ökleyenenden olan mantık dışı inançlar değiştirilebilirse, öfke ile ilgili duygusal durumda da değişiklikler olacaktır. Bireylerin düşünme biçimleri, karşılaştıkları problemleri algılamaya ve ona göre çözüm yolları üretebilmelerine ve öfke yaratan durumlarla baş edebilmelerini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle sosyal yaşamda bireyler karşılaştıkları problemleri çözüme becerilerini geliştirebildikleri oranda daha az öfke yaşantısı yaşayacak ve öfkelerini daha uygun şekilde ifade edebilecekleri beklenmektedir (Edmonson & Conger, 1996).

Öfke yaşantısının oluşması ve öfke tepkilerinin belirlenmesi kadar problem çözüme becerilerinin gelişmesinde de etkili olan temel faktörlerden biri aledir. Ana-baba tutumu, bir kardeşe sahip olup olmama, kardeşlerle ilişkiler, bireylerin duygusal ve zihinsel süreçlerinde etkili unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kardeş sayısı ve doğum sırası, Adler tarafından ele alınmış, kişilik gelişimine etkisine dikkat çekilmiştir. Tek çocuk olma, ailede merkez olma, tüm ilgi ve sevginin üzerine toplanmasına olanak verirken, abla, ağabey veya kardeşin olması çocuk için özdeşim kurulacak, paylaşımında bulunulacak birlerinin olması anlamına gelmektedir. Tek çocuklar genelde, sosyal paylaşımında bulunamama nedeniyle sosyal ilişkilerde daha öfkeli olmakla birlikte, öfkelerinin ifade ederken de ya saldırgan davranışlar ile dışavurma ya da öfkeyi bastırarak içe atma eğiliminde oldukları belirtilmiştir (Akt: Schultz & Schultz, 2001).

Aile içindeki konumu itibarıyla en büyük, ortanca ve en küçük çocuk olma durumuna göre çocuğun farklı sosyal deneyimler yaşadığı kabul edilmekte ve bu yaşantıların birey olarak kişilik gelişimine, duygusal yaşantılara yansıtıldığı görülmektedir. Başlarda tek çocuk olan ilk çocuk, kardeşin doğumu ile bir karmasa yaşayabilmektedir. İlk doğan çocuğun düzen ve otoriteyi devam ettirme adına düşünmeme, otoriter ve muhafazakar bir tavır geliştirebileceği ifade edilmektedir. İkinci doğan çocuk ise, daha hırslı, isyankar ve kaskar ancak diğer kardeşlere göre daha uyumlu olabileceği bildirilmektedir. Ailemin küçük çocuğu ise problem çözüme becerilerinin gelişmesi için yeterli uygun çevreyi

bulamayacakları kabul edilir. Adler, bu çocukların hem çocukluk hem de yetişkinliklerinde daha fazla davranış problemleri göstereceklerini savunur (Akt: Schultz & Schultz, 2001).

Mevcut çalışmaların verileri esas alınarak, üniversite öğrencilerinin öfke yaşantıları ile problem çözüme becerileri arasındaki ilişki ve yordayıcılık faktörleri sosyo-kültürel değişkenler eşliğinde incelenmiştir. Bu bağlamda öfke yaşantıları ile problem çözüme becerilerinin cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, kardeş sayısı ve doğum sırası gibi demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği de incelenmiştir.

YÖNTEM

Örneklem

İlişkisel tarama modeline göre hazırlanan araştırmaya Marmara Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde okuyan 160 kız, 103 erkek olmak üzere 263 öğrenci katılmıştır. Kişisel bilgi formundan elde edilen demografik bilgiler doğrultusunda örnekleme betimleyici frekans ve yüzde dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyet, Kardeş Sayısı ve Doğum Sırası Değişkenine Göre Grubun Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kız	160	60,8
Erkek	103	39,2
Kardeş Sayısı		
Tek çocuk	43	16,3
2-3 kardeş	114	43,3
4 ve üstü	106	40,3
Doğum Sırası		
İlk çocuk	129	49,0
2.-3. kardeş	79	30,0
4 ve üstü	55	20,9

Tablo 1'de görüldüğü gibi, örneklem grubunun 160'ı (% 60,8) kız, 103'ü (%39,2) erkek öğrenciden oluşmaktadır. Kardeş sırası değişkenine göre dağılımlara bakıldığında öğrencilerin, 43'si (% 16,3) tek çocuk, 114'ü (%43,3) iki ya da üç kardeş, 106'sı (% 40,3) dört ve daha fazla kardeşlidir. Doğum sırasına

göre dağılımlar, 129'u (% 49,0) ilk çocuk, 79'u (%30,0) ikinci çocuk, 55'i (% 20,9) dördüncü ve sonraki sırada doğan bireylerdir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama aşamasında Kişisel Bilgi Formu, Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarz Ölçeği ve Problem Çözme Becerisi Envanteri kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın temel değişkenleri olan öfke ve öfke ifade tarzları ve problem çözüme becerileri ile ilişkili olabileceği düşünülen bazı değişkenlere ait verilerin elde edilmesi amacı ile bir "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Formda, katılımcıların cinsiyeti, kardeş sayısı ve kaçınıcı kardeş olduklarına ilişkin demografik değişkenler yer almaktadır.

Sürekli Öfke-Öfke İfade Ölçeği

Spielberger(1983) tarafından geliştirilen ölçek "Durumluk ve Süreklilik" açısından öfkeyi ele almıştır. 34 itemden oluşan ve 4'lü Likert tipinde hazırlanan ölçek, 4 alt testten oluşmaktadır. Bunlar; sürekli öfke, öfke içte, öfke dışta ve öfke kontrol alt testleridir.

Ölçeğin Türkçe uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Özer (1994) tarafından yapılmıştır. Geçerlilik çalışmasında, ölçüt bağımlı geçerlilik için Sürekli Kaygı, Depressif Sıfatlar Listesi ve Öfke Envanteri ile korelasyonuna bakılmış, .01 ve .001 düzeyinde anlamlı ilişki elde edilmiştir. Yapı geçerliğine her bir boyut bir faktör olarak ele alınmış, alt testlerde gruplar arasındaki farklılık ANOVA ile sınanmış ve $p < .001$ düzeyine anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Her bir alt testin iç tutarlığı ayrı ayrı hesaplanmış olup, sürekli öfke için .79, öfke içte alt testi için .62, öfke dışta için .78 ve öfke kontrol alt testi için .84 değeri elde edilmiştir (Savaşır & Şahin, 1997).

Problem Çözme Envanteri (PÇE)

Hepner & Peterson (1982) tarafından geliştirilen ölçek, 36 madde ve 6'lı Likert tipi bir ölçektir. Bireyin problem çözüme becerileri konusunda kendini algılayışını ölçen ölçek, "problem çözüme yeteneğine güven", "yaklaşma-kaçınma" ve "kişisel kontrol" olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Türkiye uyarlaması Şahin, Şahin & Hepner (1995) tarafından yapılmıştır.

Ölçeğin test-tekrar testi güvenirlik katsayıları $r = .83$ ile $r = .89$ arasında değişmektedir. Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .90, alt ölçekler için elde edilen katsayılar ise, 72 ile .85 arasında bulunmuştur. Ölçeğin madde-toplam puan korelasyonlarının ranji ise, 25 ile .71 arasında değişmektedir (Savaşır & Şahin, 1997).

BULGULAR

Üniversite öğrencilerinin öfke yaşantıları ile problem çözüme becerileri arasındaki ilişki ve yordayıcılık temel amacı ile çalışmanın alt amaçlarının istatistiksel gözlemlenmeleri Pearson ve Regresyon analizi ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Stilleri ve Problem Çözme Becerisi Envanteri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

	N	x	ss
Sürekli Öfke	263	22.19	5.00
Öfke İçte	263	16.99	3.98
Öfke Dışta	263	16.49	3.72
Öfke Kontrol	263	21.70	4.73
Problem Çözme Yeteneğine Güven	263	25.77	8.13
Yanışma-Kaçınma	263	42.62	11.67
Kişisel Kontrol	263	15.06	3.03

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda üniversite öğrencilerinin "Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları ile Problem Çözme Becerileri" arasındaki ilişkiyi test etmek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniğinden yararlanılmıştır. Sonuçlar Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Öfke ve Öfke İfade Tarzları ile Problem Çözme Becerileri" Arasındaki İlişkiyi Test Etme İçin Yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Sonuçları

Değişkenler	Problem Çözme Becerileri						
	Öfke Alt Ölçekleri Puanları	Yanışma-Kaçınma	Kişisel Kontrol	Öfke Kontrol	Prb. Çözme Ytn. Güven		
Sürekli Ö.	$r = 1,00$	,330***	,602***	,500***	-,256***	,232***	-,253***
Ö İçe	$r = 1,00$	,151*	-,041	,290***	,214***	,221***	
Ö Dışa	$r = 1,00$	-,592***	,128*	,159***	,233***		
Ö Kontrol	$r = 1,00$	-,260***	-,265***	-,285***	-,228**		

Ptb.			
Cözme	$r=1,00$	,528***	,369***
Yet.Güven			
Yanasma-Kaçınma		$r=1,00$	,368
Kişisel Kontrol			$r=1,00$

* $p<.05$, ** $p<.01$

Tablo 3'de görüldüğü gibi sürekli öfke ve öfke ifade stilleri ile problem çözme becerilerinin tüm alt boyutları istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki göstermektedir. Sürekli öfke, problem çözme yeteneğine güven ile ters, yanasma-kaçınma ve kişisel kontrol ile doğrusal ilişki içinde görünür. Öfke içe ve öfke dışı alt boyutları, problem çözme becerilerinin tüm alt ölçekleri ile doğrusal ilişki bulunurken, öfke kontrol boyutu, problem çözme becerileri ile ters bir ilişki göstermektedir. Bu değişkenler arasındaki ilişkilerin ardından, sürekli öfke ve öfke ifade stillerinin oluşmasında, problem çözme becerilerinin yordayıcılığı regresyon aracılığı ile incelenmiştir.

Tablo 4. Sürekli Öfkenin Problem Çözme Becerilerine Göre Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	β	t	p
Sabit	-	8,735	,000
Problem Çözme Yet. Güven	,145	2,043	,042
Yanasma-Kaçınma	,095	1,385	,183
Kişisel Kontrol	,165	2,534	,012

R = ,318 $R^2 = .091$
F (3,259) = 9,702 p = ,000

Tabloda da görüldüğü gibi, sürekli öfke puanlarının yordanmasında, problem çözme becerileri toplam varyansın % 9'unu karşılamaktadır. Bu total varyansı açıklama yüzdesi için yapılan F testinde istatistiksel açıdan ,01 düzeyinde anlamlı bir sonuç elde edilmiştir. β ve p değerlerine bakıldığında, problem çözme yeteneğine güven ve kişisel kontrol yordayıcı birer değişken iken ($p<.05$), yanasma ve kaçınma alt boyutu yordayıcı bir nitelik taşınmamaktadır.

Tablo 5. Öfke İçe Problem Çözme Becerilerine Göre Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	β	t	p
Sabit	-	8,659	,000
Problem Çözme Yetn. Güven	,216	3,035	,003
Yanasma-Kaçınma	,055	,777	,438
Kişisel Kontrol	,121	1,859	,064

R = ,318 $R^2 = .091$
F (3,259) = 9,707 p = ,000

Tablo 5'de görüldüğü gibi, öfke içe puanlarının yordanmasında, problem çözme becerileri toplam varyansın % 9'unu karşılamaktadır. Bu total varyansı açıklama yüzdesi için yapılan F testinde istatistiksel açıdan ,01 düzeyinde anlamlı bir sonuç elde edilmiştir. β ve p değerlerine bakıldığında, problem çözme yeteneğine güven yordayıcı bir değişken iken ($p<.05$), kişisel kontrol ve yanasma-kaçınma alt boyutları yordayıcı bir nitelik taşınmamaktadır.

Tablo 6. Öfke Dışa Problem Çözme Becerilerine Göre Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	β	t	p
Sabit	-	9,480	,000
Problem Çözme Yetn. Güven	,013	,181	,856
Yanasma-Kaçınma	,079	1,081	,281
Kişisel Kontrol	,199	2,997	,003

R = ,246 $R^2 = .050$
F (3,259) = 5,562 p = ,000

Görüldüğü üzere, öfke dışı puanlarının yordanmasında, problem çözme becerileri toplam varyansın % 5'ini karşılamaktadır. Bu total varyansı açıklama yüzdesi için yapılan F testinde istatistiksel açıdan ,01 düzeyinde anlamlı bir sonuç elde edilmiştir. β ve p değerlerine bakıldığında, sadece kişisel kontrol boyutu yordayıcı bir değişken ($p<.05$) olmakta, problem çözme yeteneğine güven ve yanasma-kaçınma alt boyutları yordayıcı bir nitelik taşınmamaktadır.

Tablo 7. Öfke Kontrol Problem Çözme Becerilerine Göre Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	β	t	p
Sabit	-	19,177	,000
Problem Çözme Yetn. Güven	-,136	-1,918	,056
Yanaşma-Kaçınma	-,148	-2,083	,038
Kişisel Kontrol	-,123	-1,895	,059
R = .302	R ² = 0,092		
F (3,259) = 9,882	p = .000		

Görüldüğü üzere, öfke kontrol puanlarının yordanmasında, problem çözme becerileri toplam varyansın % 9'unu karşılamaktadır. Bu total varyansı açıklama yüzdesi için yapılan F testinde istatistiksel açıdan ,01 düzeyinde anlamlı bir sonuç elde edilmiştir. β ve p değerlerine bakıldığında, sadece yanaşma-kaçınma yordayıcı bir değişken ($p < .05$) olurken, problem çözme yeteneğine güven ve kişisel kontrol alt boyutları yordayıcı bir nitelik taşımamaktadır.

Araştırmada, demografik değişkenlerin sürekliliği öfke ve öfke ifade stilleri ile problem çözme becerilerinde bir farklılığa neden olup olmadığını incelemiştir. Bu bağlamda cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenleri ele alınmıştır.

Cinsiyet değişkenine göre, sürekliliği öfke ve öfke ifade stillerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemiş, t-testleri sonucuna göre bir farklılık elde edilmemiştir. Problem çözme becerileri açısından cinsiyet değişkeni, sadece yaklaşma-kaçınma boyutunda farklılığa neden olmuştur. Yapılan t-testi sonucu Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Cinsiyet Değişkenine Göre Yaklaşma -Kaçınma Boyutlarının Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t- Testi Sonuçları

Puan	Değişken	N	x	ss	t Testi	
					sd	t
Yaklaşma	Kız	160	41,24	12,180	261	-2,474*
	Erkek	103	44,75	10,536		

$p < .05$

Cinsiyet değişkenine göre problem çözme becerilerinde farklılaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t-testi sonuçlarına göre sadece yaklaşma -kaçınma boyutlarında anlamlı farklılık elde edilmiştir. Ortalamalara bakıldığında, erkeklerin yaklaşma-kaçınma puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Demografik değişkenlerden anne-baba eğitim durumu ve kardeş sayısı değişkenlerinin öfke yaşantılarına ve problem çözme becerilerine etkisi ayrı ayrı incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre elde edilen bulgular, anne-baba eğitim düzeyinin ve kardeş sayısının hem öfke yaşantılarına hem de problem çözme becerilerine etkisi olmadığını göstermektedir.

Doğum sırası değişkenine göre sürekliliği öfke puanlarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) tekniğinden faydalanılmıştır. Sonuçlar Tablo 9 ve 10'da sunulmuştur.

Tablo 9. Doğum Sırası Değişkenine Göre Sürekliliği Öfke Puanlarının Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapmaları

Puan	Gruplar	N	x	ss
Öfke	2.-3. Çocuk	79	20,72	4,515
	Son Çocuk	55	23,76	5,044
	Toplam	263	22,19	5,001

Tablo 10. Doğum Sırası Değişkenine Göre Sürekliliği Öfke Puanlarının Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Var. Kay.	Kareler	sd	Kareler	F
Sürekliliği	G. Arası	312,845	2	156,423	
	Öfke	6239,025	260	23,996	
	Toplam	6551,871	262		6,519***

***: $p < .001$

Yapılan tek yönlü analiz sonuçlarına göre, gruplar arasında sürekliliği öfke boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık elde edilmiştir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Scheffe testi yapılmıştır. Scheffe testi sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Sirekli Öfke Puanlarının Hangi Gruplar Arasında Farklılık Gösterdiğini Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Doğum Sırası	N	İlk Çocuk	2.-3. Çocuk	Son Çocuk
İlk Çocuk	129	x=22,41		
2.-3. Çocuk	79		x=20,72	
Son Çocuk	55			x=23,76

Gruplar arasındaki farklılığı test etmek üzere yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre, 2. ve 3. çocuk olarak dünyaya gelmiş katılımcılar ile son çocuk olarak doğan katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Ortalamalara bakıldığında son çocukların süreli öfke puanları, 2. ve 3. sırada doğanlara göre daha yüksektir.

Doğum sırası değişkenine göre öfke dışta puanlarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 12 ve 13'de sunulmuştur.

Tablo 12. Doğum Sırası Değişkenine Göre Öfke Dışta Puanlarının Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapmaları

Puan	N, x ve ss Değerleri			
	Gruplar	N	x	Ss
Öfke Dışta	İlk Çocuk	129	16,89	3,867
	2.-3. Çocuk	79	15,59	3,436
	Son Çocuk	55	16,84	3,584
Toplam		263	16,49	3,717

* p<05

Tablo 13. Doğum Sırası Değişkenine Göre Öfke Dışta Puanlarının Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Sonuçları				
ANOVA				
Puan	Var. Kay. Toplamı	Kareler sd	Kareler ortalaması	F
Öfke	G. Arası	90,680	2	45,340
Dışta	G. İçi	3529,046	260	13,573
Toplam		3619,726	262	3,340*

* p<05

Yapılan tek yönlü analiz sonuçlarına göre, gruplar arasında öfke dışta boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık elde edilmiştir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Scheffe testi yapılmıştır. Scheffe testi sonuçları Tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 14. Öfke Dışta Puanlarının Hangi Gruplar Arasında Farklılık Gösterdiğini Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Doğum Sırası	N	İlk Çocuk	2.-3. Çocuk	Son Çocuk
İlk Çocuk	129	x=16,89		
2.-3. Çocuk	79	p<05	x=15,59	
Son Çocuk	55			x=16,84

Gruplar arasındaki farklılığı test etmek üzere yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre, ilk çocuk olarak dünyaya gelen katılımcılar ile 2. ve 3. çocuk olarak dünyaya gelmiş katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Ortalamalar, ilk çocuk olarak dünyaya gelen katılımcıların, 2. ve 3. sırada doğanlara göre daha fazla öfke dışta puanları aldığını göstermektedir. Doğum sırası değişkeni öfke içe ve öfke kontrol boyutlarında bir farklılığa neden olmuştur.

Doğum sırası değişkeninin problem gözme becerilerinde bir farklılaşma yaratıp yaratmadığı da incelenmiştir. Bu değişkenin problem çözme yeteneğinde bir farklılık yaratıp yaratmadığını test etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 15 ve 16'da verilmiştir.

Tablo 15. Doğum Sırası Değişkenine Göre Problem Çözme Yeteneğine Güven Puanlarının Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapmaları

N, x ve ss Değerleri				
Puan	Gruplar	N	x	ss
Problem Çözme Yeteneğine Güven	İlk Çocuk	129	26,19	7,868
	2.-3. Çocuk	79	23,95	6,902
	Son Çocuk	55	27,40	9,865
Toplam		263	25,77	8,132

* p<05

Tablo 16. Doğum Sırası Değişkenine Göre Problem Çözme Yeteneğine Güven Puanlarının Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

ANOVA			
Var.	Kareler	sd	Kareler F
Kay.	Toplamı	ortalama	
G. Arası	431,159	2	215,580 3,313*
G. İçi	16895,153	260	64,981
Toplam	17326,312	262	

* p<05

Yapılan tek yönlü analiz sonuçlarına göre, gruplar arasında problem çözüme yeteneğine güven boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık elde edilmiştir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Scheffe testi yapılmıştır. Scheffe testi sonuçları Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. Doğum Sırası Değişkenine Göre Problem Çözme Yeteneğine Güven Puanlarının Hangi Gruplar Arasında Farklılık Gösterdiğini Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Doğum Sırası	N	İlk Çocuk	2.-3. Çocuk	Son Çocuk
İlk Çocuk	129	x=26,19		
2.-3. Çocuk	79	-	x=23,95	
Son Çocuk	55	-	p<.05	x=27,40

Tablo 17'de de görüldüğü gibi, Scheffe testi sonuçlarına göre, 2. ve 3. çocuk olarak dünyaya gelmiş katılımcılar ile son çocuk olanlar arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Son çocuk olan öğrenciler, 2. ve 3. sırada doğanlara göre daha fazla problem çözüme yeteneğine güvenmektedirler. Yanaşıma-kaçınma ve kişisel kontrol alt boyutlarında doğum sırası değişkeni bir farklılık yaratmamıştır.

YORUM

Günlük yaşantıda bireyler, engellenme ya da haksızlığa uğradıklarını düşündükleri zamanlarda normal, insani, bireyin savunma becerisi için gerekli ve sağlıklı bir duygu olan öfke duygusunu yaşamaktadırlar. Öfke, sağlıklı ve insani bir duygu olarak ifade edilse de, genellikle bu duygu istenmemekte, mümkün olduğunca bu duygudan kaçınılmaktadır. Kontrolün kaybedildiği ve

öfkenin acık bir şekilde ifade edildiği durumlarda, sergilenen davranış insan ilişkilerine zarar vermekte ve öfkeye üzüntü, suçluluk, korku gibi duygular eşlik etmektedir (Izard,1991). Negatif duygular, bireyin bir problem ile karşı karşıya kaldığında, probleme odaklanma yerine eşlik eden duygulanımlar ile başa çıkıma odaklanmaktadır. Bu durumda birey, problem çözümünde duyguları ve ihtiyaçları erteleme, olumsuz duygularını inkar etme ve problemi düşünmemeye çalışma gibi duygu ve düşünce odaklı stratejiler geliştirebilir (Aydın, 2002).

Öfke yaşantılarının ve tepkilerinin, problem çözüme becerileri ile ilişkisinin incelendiği bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, öfke yaşantısının problem çözüme becerilerinden bağımsız olmadığı değerlendirilmiştir. Sürekli öfke yaşantısının artması, öğrencilerin problem çözüme yeteneğine güven ve kişisel kontrol duygusunun azalmasına; buna karşın daha fazla yanaşıma-kaçınma türü stratejiler sergilemesine neden olmaktadır. Sürekli öfke, birinci derecede kişisel kontrolü, ikinci derecede de problem çözüme yeteneğine güveni yordayıcı bir değişkendir. Sürekli öfke durumunun bireyi, kontrollü olma veya problem çözücü olma ve bu yeteneği geliştirmeye eğilimi sağladığı düşünülmektedir.

Öfkenin bastırılması ya da içe atılması artırılca, problem çözüme yeteneğine güven, yanaşıma-kaçınma ve kişisel kontrol becerileri artmaktadır. Öfkenin içe atılması aynı zamanda problem çözüme yeteneğine güven boyutunu yordamaktadır. Öfkenin içe atılarak bastırılması, bir anlamda yaşanan öfkeyi yok saymak ve inkar mekanizmasını kullanmak olarak değerlendirilebilir. Bu durumda birey, duyguyu bastırarak tamamıyla probleme odaklanmakta ve problem çözüme yeteneğine güven, inanç ve tutum gelişmektedir.

Öfkenin dışı vurulumu ile problem çözüme becerilerinin tüm alt boyutları doğrusal bir ilişki içindedir. Öfke dışı, aynı zamanda kişisel kontrolü yordamaktadır. Öfkenin içe veya dışı vurulumu, tüm problem çözüme becerileri ile birlikte etkileşim içinde bulunmaktadır. Öfke duygusu bir anlamda, yaşantıdaki problem ile başa çıkma becerisini gerekli kılarak, doğrusal bir ilişki göstermektedir.

Öfkenin kontrolün tüm problem çözüme becerileri ile ters yönde zayıf ancak önemli etkileşim içinde olduğu değerlendirilmiştir. Bu olgu öfke duygusunun kontrol edilmediği durumlarda başa çıkma stratejilerini kullanmaya yönlendirici bir etki yarattığını düşündürmektedir. Öfkenin kontrol altında olduğu gelişimlerde, bireylerin yanaşıma-kaçınma gibi ilişkilerde farklı değişkenleri dikkate alarak problemi çözüme yönelimlerinin artacağı değerlendirilebilir.

Cinsiyet değişkenine göre öfke ve öfke ifade stillerinde farklılaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t-testi sonuçlarına göre bu araştırmada gruplar arasında hiçbir anlamlı fark elde edilmemiştir.

Literatürde cinsiyet değişkenine ilişkin yapılan çalışmalar; farklı sonuçlar göstermektedir. Bilge & Sayın (1994)'ın araştırmalarında cinsiyet, öfke yaşıntısı ve öfke ifade biçimlerinde anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Spielberger ve ark (1985), lise öğrencilerinden oluşan çalışma grubundan elde ettikleri sonuçlara göre, kızlar öfke ifade açısından erkeklerden daha yüksek puan almışlardır. Öfke ifade tarzlarına bakıldığında; öfkenin içte tutulmasında erkekler daha yüksek puan almış olup, öfkeyi dışa vurma açısından cinsiyet anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. İmamoğlu (2003) araştırmasında, öğrenen adaylarının sürekli öfke ve bastırılmış öfkelerinde farklılaşmaya neden olduğu sonucunu elde etmiştir. Bulgulara göre, kız öğretmen adaylarının sürekli öfke düzeyleri daha yüksek olmakla birlikte, öfkelerini de daha fazla bastırma eğilimindedirler. Dışavuruluş öfke ve öfke kontrolü açısından ise cinsiyet değişkeni bir farklılık oluşturmamaktadır.

UNICEF (2001) tarafından farklı ülkelerdeki gençlerin karşılaştıkları problemleri çözebilme becerilerinde cinsiyet değişkeninin etkisi incelenmiştir. UNICEF (2001) raporlarında, kızlar ve erkekler arasında çok önemli olmamakla beraber kızlar lehine bir farklılık elde edilmiştir. Aysan (1999)'ın üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada, cinsiyetin problem çözüme davranışı üzerinde önemli bir rolü olduğunu belirtmiştir. Kız öğrencilerin, erkeklere göre stres yaşantılarında daha fazla duygu odaklı problem çözüme yöntemleri kullandıkları görülmüştür.

Öfke yaşantılarının oluşmasında ve problem çözüme becerilerinin model alma, özdeşleşme yolu ile öğrenilmesinde aile şüphesiz temel bir faktör olarak görülmektedir. Anne babanın tutumunu, çocuk yetiştirme tarzları, aile içi dinamikler ve anne-babanın eğitim durumu öfke yaşantıları ve problem çözüme becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmamızda anne-baba eğitim durumunun öfke ve problem çözüme becerilerinde bir farklılık yaratıp yaratmadığı sınıams, elde edilen sonuçlar bu çalışma grubu için bir farklılığın olmadığını göstermiştir. Benzer gruplar ile yapılan bir başka çalışmada da (İmamoğlu, 2003), aynı sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar, üniversite öğrencilerinin aldıkları eğitim yönünden de incelenebilir. Her ne kadar anne-baba, bireyin yaşamında önemli bir konuma sahipse de, birey yaşam sürecinde yaşla gelen öğrenişmanın yanı sıra, yeni öğrenmeler ile tepkilerini kabul edilebilir tarzda ortaya koymayı da öğrenmektedir (Aydın, 1997). Alınan eğitim de gözönünde alındığında, öfke yaşantıları ve öfke tepkileri daha yapıcı ve kabul edilebilir şekilde ortaya koydukları kabul edilebilir. Dolayısıyla öğrenişme ve öğrenmeler

ile kazanılanlar, öfke yaşantılarında ve problem çözüme becerilerinde ebeveynlerin eğitim durumunu değişkeninden daha belirleyici etkilere sahip olabilmektedir.

Ebeveynlerin yanı sıra kardeş sayısı ve doğum sırası da yaşantılarda ve becerilerin gelişmesinde önemli olabilmektedir. Altdede çocukların kardeşleri ile etkileşimleri ve paylaşımları yoğun olmakta, ebeveynlerinden ziyade kardeşleri ile vakti geçirmekte ve daha fazla paylaşında bulunmaktadır (Harris, 1995). Stormshak & Bellanti (1996), kardeşler arasındaki ilişkide kardeş sayısı, kardeşlerin cinsiyeti, kardeşlerin yaşı ve kardeşler arasındaki yaş farkının, bireylerin duygusal yaşantısında önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca, çalışmalarında saldırgan ve öfkeli çocukların bazılarının sıcak kardeş ilişkilerine sahip olmalarına karşın, çoğunluğunun kardeşleri ile daha sık çatışma ve problem yaşadıkları sonucunu elde etmişlerdir. Ergenlik döneminde de, ilişkilerin kalitesine göre, kardeşler ya çatışma kaynağı olarak görülmekte ya da paylaşım ve destek noktaları olarak değerlendirilmektedir (Santrock, 1993). Ancak bu araştırmada kardeş sayısı değişkeni, hem öfke yaşantılarında hem de problem çözüme becerilerinde bir farklılığa neden olmamıştır. Ergenler ve genç yetişkinlerle yapılan diğer çalışmalar da (İmamoğlu, 2003; Aydın & İmamoğlu, 2001 ve Olmus 2001) elde edilen sonuçları destekler tarzdadır. Bu bulgular, kardeş sayısından ziyade kardeşlerin birbiri ile ilişkilerinin ve duygusal paylaşımlarının daha belirleyici olacağını düşündürmektedir.

Adler'e göre doğum sırası kişiliğin gelişmesinde, yaşantıların oluşmasında önemli bir faktördür. Bu bakış açısına göre, ilk çocuk sorumluluk alabilen, problem çözüme yeteneği daha fazla olan ancak öfkeli bireylerdir. Son çocuklar, başkalarına dayanan, problem çözüme yetenekleri daha düşük özellikler sergilerken, ortanca çocuklar en öfkeli bireyler olarak tanımlanmaktadır (Akt: Schultz & Schultz, 2001). Bu araştırmada ise doğum sırası değişkeni, sürekli öfke ve öfke dışta boyutunda farklılaşmaya neden olurken; öfke içte ve öfke kontrol boyutunda bir farklılığa neden olmamıştır. Sürekli öfke boyutuna bakıldığında dördüncü ve daha sonraki sırada doğan katılımcıların, 2. ve 3. sırada doğan katılımcılardan daha fazla öfke dışta boyutunda ise ilk çocukların 2. ve 3. çocuk olanlara göre daha fazla öfkelerini dışa vurma eğiliminde oldukları sonuçları elde edilmiştir.

Doğum sırası değişkeninin problem çözüme becerilerinde farklılık yaratıp yaratmadığı incelendiğinde, bu değişkenin sadece problem çözüme yeteneğine güvende farklılığa neden olduğu gözlemlenmiştir. Sonuçlar, dördüncü. ve daha sonraki sırada doğan katılımcıların, 2. ve 3. sırada doğan katılımcılardan daha fazla problem çözüme yeteneklerine güvendiklerini göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Averill, R.J. (1983). Studies on Anger and Aggression: Implications for Theories of Emotion. *American Psychologist*, November, 1145-1159.
- Izard, E. C. (1991). *The Psychology of Emotions*. New York, London: Plenum Press.
- Aydın, B. (1997). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları, No: 1.
- Aydın, B. (2002). Orta Yetişkinlik. İm: *Gelişim Psikolojisi* (Ed: B.Aydın), (s. 137-160). Ankara: Televizyon Tarih Tasarım Yayınları.
- Aydın, B. & İnançoğlu, S. (2001). Long Term Effect of Psychological Abuse of Women on Anger and Anger Expression Styles. *VIII. Ispican European Conference on Child Abuse and Neglect (Bildiri)*, İstanbul.
- Aydın, F. (1988). Lise Öğrencilerinin Stres Yaşanmalarında Kullandıkları Başağlama Stratejilerinin Bacı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Berkowitz, L. (1990). On the Formation and Regulation of Anger and Aggression. *American Psychologist*, April, 494-503.
- Ethnouse, B.C. & Conger, C.C. (1996). A Review of Treatment Efficacy for Individuals With Anger Problems: Conceptual, Assessment and Methodological Issues. *Clinical Psychology Review*, 16 (3), 251-275.
- Ellis, A. (1992). *Anger: How to Live With and Without It*. New York: Carol Publishing Company.
- Heppner, P.P. & Krauskopf, C.J. (1987). An Information Processing Approach to Personal Problem Solving. *The Counseling Psychologist*, 15, 371-447.
- İnançoğlu, S. (2003). Öğretmen Adaylarının Bağlanma Stilleri ile Öfke ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özer, K. A. (1994). Öfke, Kaygı ve Depresyon Eğitimlerinin Bilişsel Alt Yapısıyla İlgili Bir Çalışma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 26-35.
- Pallai, L.P. & Hart, K.E. (1997). Anger Coping Styles and Perceived Social Support. *Journal of Social Psychology*, 137 (4), 405-412.
- Savaşır, I. & Şahin, N.H. (1997). *Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Schultz, D. P. & Schultz, S. E. (2001). *Modern Psikoloji Tarihi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Shewchuk, R.M. ; Johnson, M.O. & Elliott, T.R. (2000). Self-appraised Social Problem Solving Abilities, Emotional Reactions and Actual Solving Performance. *Behavior Research and Therapy*, 38, 727-740.
- Spielberger, C.D., Jacobs, G., Russell, S., & Crane, R.S. (1983). Assessment of Anger: The State-Trait Anger Scale. In J.N. Butcher & C.D. Spielberger (Eds.), *Advances in Personality Assessment* (Vol. 2, pp. 159-187), Hillsdale, NJ: LFA.

M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi
Yıl : 2005, Sayı 21, Sayfa : 19-42

İÇSEL MOTİVASYONUN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Prof.Dr. Sırrı AKBABA*
Üzm.Pşk.Dnş. Arzu AKTAŞ*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; ilköğretim okulları II. kademedeki öğrencinin gören 8. sınıf öğrencilerinin içsel ve dışsal olmayan motivasyonlarını bazı değişkenler açısından incelemektir. Araştırma, betimsel bir durum saptama niteliğinde olup, nitel araştırma yöntemi kullanılarak 2004-2005 öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırma Trabzon il merkezinde ilköğretim okulu 8. sınıftaki 333 öğrenciyi uygulamıştır. Veri toplama aracı olarak yapılandırılmış görüşme formu ve anket kullanılmıştır. Öğrencilerin içsel motivasyona sahip olup olmadıklarını tespit etmek amacıyla öğretmenlere (1 soru), öğrencilere (2 soru) ve velilere (1 soru) yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. İçsel motive olan öğrencilerle içsel olarak motive olmayan öğrencilerin bazı değişkenler açısından incelenmesine olarak verecek 12 sorudan oluşan bazı öğrencilere uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, içsel olarak motive olan öğrencilerin; planlı olarak ders çalışma, ders çalışmalarını programı hazırlama ve verimli ders çalışma yöntemlerini bilme, ders çalışmalarını konusunda atıllarından daha az uyarı alma ve derslerde kendilerini daha yeterli hissetme konularında kendilerini içsel motive olmaayanlardan daha yeterli göreceklere şeklinde kurulan hipotezleri desteklemiştir.

Anahtar kelimeler: İçsel motivasyon, ders çalışma.